

Klimatkrisen.

Så visar historien att tonåringar har makt att förändra världen

Tonåringen Antigone i Sofokles antika drama klev över en gräns i sin kompromisslösa kamp mot sin tids regler. Från hennes och andras sätt att bedriva civil olydnad kan vi hämta kunskap och inspiration för en ny global politisk rörelse som kan hantera klimatkrisen, skriver **David Fopp**.

Hur reagerar en befolkning när barn använder civil olydnad och går emot makten, till exempel börjar strejka framför riksdagen? Det var den frågan som kören i dramat "Antigone" konfronterades med för 2000 sedan under Grekland's teaterhimmel. Finns det oskrivna lagar som handlar om medmänsklighet och om livets värdighet som är mer relevanta än de skrivna? Och om de finns, vilka medel är legitima för att få dem att gälla i en demokrati?

Greta Thunberg inledde sin skolstrejk förra hösten. Hennes vägran att gå till skolan ställer det mest fundamentala i våra samhällen på sin spets. Att hon och hennes vänner skolstrejkar varje fredag framför riksdagen handlar inte bara om hur vi svarar på ett barns uppmaning att motsätta sig lagar för att rädda världen – det ställer även frågor om vilka regler som över huvud taget kan anses ha legitimitet i ett samhälle. Enligt de forskare som Greta Thunberg och de andra skolstrejkande barnen hänvisar till och får stöd av måste utsläppen av växthusgaser minska med minst tio procent per år, något som kräver en omedelbar samhällsövergång till transformation utan tidigare motstycke. Och i den globala byn som vi lever i blir det plötsligt en fråga om enskilda nationers rätt till självstyre i sitt eget territorium. Det verkar vara logiskt, åtminstone för världens barn, att det borde finnas en rätt att stoppa en brasiliansk regering som börjar skövla ner Amazonas regnskog, som är hela världens lunga.

Tillbaka till Grekland's teatervärld. I "Antigone" finns olika aktörer i dramat. Kreon är representant för den ekonomiska och politiska makten som står bakom det etablerade regelsystemet. Antigone är hans tonårsdotter som inte accepterar Kreons lagar och anordnar en begravning för sin bror, som vände sig emot samhället och blev av med rätten att bli sedd som en människa.

Det som Antigone praktiserar beskrivs ofta som historiens första civila olydnadsaktion. Hon utmanar den sittande makten med argumentet att man ska lyssna på det som hon på gammalgrekiska kallar för "agrapta nomima": lagar som är oskrivna och mer fundamentala än alla nedskrivna lagar som går ut på att säkerställa medborgarnas mänskliga rättigheter även gentemot rådande lagstiftning, lagar som måste respekteras om vi över huvud taget vill leva värdiga liv. Genom att använda ordet "oskrivna lag" lägger Antigone vikt på att det är icke förhandlingsbara normer och värderingar som står på spel. De är som de är. Man skulle kunna säga att hon öppnar för ett slags naturlag som hon inte råder över; det som gudarna inställade mellan himmel och jord. Hon påminner oss om dem. De finns där även när vi människor har försvunnit.

Men den grekiska tragedin har en aktör till: kören. Konflikten mellan de etablerade demokratiska reglerna, Kreons maktfärd och värdighetens lagar som Antigone står för utvecklas – som några filosofer har påpekat – till en tragedi endast på grund av körens roll. Dramat uppstår inte bara på grund av maktens patriarkala rigorisitet eller Antigones envisa vägran att ge sig, utan även på grund av att kören tvekar. Kören är "demos", "vi", "the people". Den är märkligt passiv – den ser bara på i stället för att ingripa. Vem är kören? Vem vill vi vara?

Det finns något skakigt i idén med demokratin som

Greta Thunberg inledde sin skolstrejk för klimatets skull under hösten förra året. Foto: Hanna Franzén/TT

vi kan uttrycka som en paradox. Å ena sidan är själva meningen med demokratin att alla får säga sitt och ingen får mer att säga till om än någon annan, samt att alla accepterar denna gemensamma beslutsprocess. Men om detta ska ske så behöver en demokrati också strukturer som gör att alla kan leva ett liv som fria och likvärdiga. Och då borde en majoritets beslut kring något (till exempel upprätthållandet av en ekonomi som bygger på fossil energi och exponentiell tillväxt) som motverkar denna grundprincip rimligtvis inte kunna anses som demokratiskt legitimt.

Frågan blir alltså: Hur hanterar vi – kören – denna konkreta situation där lagstiftningen går emot värdighetsprincipen? Den tanke jag vill pröva är att kortsluta de två delar som jag beskrev som motsägelsefulla sidor av varje demokrati: hänsynen till de demokratiska processerna och hänsynen till livets universella "grundlagar" – Kreons och Antigones ståndpunkter. Med denna "kortslutning" skulle det vara möjligt att organisera en global politisk rörelse, som etablerar nya regler i enlighet med planetens och mänsklighetens behov. Så skulle en ny ordning kunna skapas, där allas värdighet och planetens grundlagar har prioritet framför allt annat.

En sådan ordning utmanar givetvis den etablerade synen på demokratin som en enbart nationellt inriktad formell process. Om vi inte följer Torbjörn Tännsjös tankeexperiment (DN 28/11) med att införa en "snäll diktatur" är det rimliga att en ekonomisk-politisk position som förhindrar en 4-gradig uppvärmning av klimatet måste väljas fram i en demokratisk process. Och en sådan politisk kraft finns inte i dag, varken nationellt eller internationellt.

Men den skulle kunna göra det, som komplement till två andra rörelser som redan är på gång. Den första är ungdomar och studenter inte bara i Sverige utan också i många andra länder från Schweiz till USA som strejkar och kräver

politisk omställning som garanterar en värdig framtid. Den andra är vuxna som organiserar sig i till exempel rörelsen Extinction Rebellion som använder just civil olydnad som verktyg och uppmanar till blockader av stadskärnor och ministerier. Rörelsens officiella krav är att regeringar ska erkänna att det råder en akut klimatkris och att de inför lagar som garanterar nollutsläpp inom tio års tid. Båda dessa rörelser tar upp Antigones grundimpuls: att helt konkret sätta stopp och gå över en fysisk och laglig linje för att göra en värdig värld möjlig.

Tillbaka till den tredje aktören i dramat, kören. Även om de aktivistiska rörelserna skulle lyckas och växa till en upprorskraft att räkna med så måste nya regler och lagar införas – och det finns hittills inga tecken på att de etablerade politikerna och partierna kommer att lyssna på aktivisternas krav. Det är här min tanke om kortslutningen av demokratin sidor kommer in i spelet: en global politisk (inte bara aktivistisk) kraft som åtminstone delar av "the people", "demos", kan ställa sig bakom och som står för ett regelsystem som stämmer överens med det som krävs för att hålla temperaturhöjningen under 1,5 grader, samtidigt som den tar hänsyn till historisk och social rättvisa.

Om befolkningen i till exempel Brasilien kan ansluta sig till samma globala politiska kraft som människor i Europa och Australien för att få de nya reglerna på plats, blir det för första gången i människans historia tänkbart att vi tillsammans skulle kunna enas kring vilka kol- och oljereserver som måste stanna i marken. På det sättet skulle befolkningarna i alla demokratiska länder kunna tvinga fram en ny lagstiftning som med sociologen Bruno Latours ord är *terrestrial*, det vill säga gjord med sikte på en intakt, gemensam planet. Om en sådan politisk rörelse byggs upp skulle samtliga naturresurser kunna ses och behandlas för vad de är: gemensamma, för oss att förvaltas för allas bästa.

Det är givetvis lätt att avvärja visionen som en utopi. Man skulle kunna kalla den för "Planet A" – en reaktion på alla "Det finns ingen Planet B"-skyltar som barnen visar upp. Men en sådan gränsoverskridande politisk process sker redan – det visar de skolstrejkande barnen över hela världen. Greta Thunberg och hennes vänner står i direkt kontakt med andra barn i andra länder. Deras gemenskap skapas genom att de är barn och att de bor på denna planet. Som bieffekt har de strejkande ungdomarna dessutom förenat en enastående samling aktörer: rörelser som Bill McKibbens "350.org" och Naomi Kleins "The leap" ställer sig bakom dem, likväl som klimatforskare som Kevin Anderson vid Uppsala universitet och forskare från Bolincentrum vid Stockholms universitet samt aktivister som George Monbiot och ekonomer som Kate Raworth. Skolstrejkande barn påminner vuxna om att de själva måste agera. Vuxna fångar upp detta och visar genom civil olydnad att regler och lagar måste ändras. Och ur detta växer en global, demokratisk politisk rörelse fram som lägger grunden för ett regelverk som svarar mot kraven på ett värdigt liv för alla människor på en intakt planet. Allt detta händer redan nu – även om kören tvekar.

Det borde den inte göra. Nu är körens tid. Ingen av de tre rörelserna kommer att lyckas utan att ha stöd av de andra två. Världen behöver barn framför riksdagen och den behöver vuxna vid gatukorsningarna. Men den behöver även en global politisk rörelse som ser till att helt nytt regelverk kommer på plats.

David Fopp
Lektor i didaktik för drama och teater vid Stockholms universitet
kulturdebatt@dn.se